

УДК 351/354.07:[316.77:008](477)(045)

Крупник Андрій Семенович

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та регіоналістики
Національний університет «Одеська політехніка»*

Krupnyk Andrii

*Candidate of Political Sciences, Assistant Professor,
Department of Public Administration and Regional Studies
Odesa Polytechnic National University
ORCID: 0000-0002-8739-8204*

Шегида Лариса Георгіївна

*аспірантка кафедри публічного управління та регіоналістики
Національного університету «Одеська політехніка»*

Shehyda Larysa

*PhD Student of the Department of Public Administration and Regional Studies
Odesa Polytechnic National University
ORCID: 0009-0006-1776-3655*

DOI: 10.25313/2617-572X-2025-12-11793

КОМУНІКАЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: КОНЦЕПТ СОЛІДАРНОЇ УКРАЇНІЗАЦІЇ

STATE COMMUNICATION POLICY AS AN INSTRUMENT FOR SHAPING NATIONAL IDENTITY: THE CONCEPT OF SOLIDARY UKRAINIANIZATION

Анотація. Вступ. Стаття аналізує еволюцію української гуманітарної політики від «м'якої» до «солідарної» українізації як сучасної моделі формування національної ідентичності. Актуальність дослідження визначається потребою нових підходів до соціокультурної політики держави, яка має інтегрувати комунікацію, культуру й цінності у систему публічного управління та гуманітарної безпеки.

Мета. Метою статті є наукове обґрунтування концепції солідарної українізації як моделі державної політики у сфері формування національної та громадянської ідентичності через ефективну комунікаційну політику, участь громад і культурно-чутливе фокусування.

Матеріали і методи. Застосовано міждисциплінарний підхід, який поєднує культурологію, соціологію, комунікаційні науки та публічне управління. Використано порівняльний аналіз (на прикладі Каталонії, Квебеку, Фінляндії, Естонії), контент-аналіз нормативних документів (Закони України № 2822-IX, № 2704-VIII) та структурно-функціональний метод.

Результати. Визначено три етапи розвитку українізації: м'який (через культурну привабливість), відповідальний (через інституційне оформлення) й солідарний (через комунікацію та довіру). Солідарна українізація трактується як нова парадигма гуманітарної політики, у якій ідентичність формується у форматі партнерства між державою, громадами та громадянами. Запропоновано трирівневу систему комунікацій – внутрішньовладну, владно-громадську та внутрішньогромадську – як основу ефективної культурної взаємодії. Обґрунтовано доцільність доповнення Закону № 2822-IX положенням про включення історико-культурних довідок до Статутів територіальних громад.

Перспективи. Подальші дослідження варто спрямувати на розроблення моделі солідарної комунікації у публічному управлінні та створення цифрової платформи «Карта національної ідентичності України» для інтеграції локальних культурних ініціатив.

Ключові слова: комунікаційна політика, публічне управління, культурна політика, національна ідентичність, культурно-чутливе фокусування, солідарна українізація.

Summary. Introduction. The article examines the evolution of Ukraine's humanitarian policy from "soft" to "solidary Ukrainianization" as a new model for shaping national identity. The study emphasizes the need for an updated state socio-cultural policy that integrates communication, culture, and values within the system of public governance and humanitarian security.

Purpose. The purpose of the article is to substantiate the concept of solidary Ukrainianization as a model of state policy for forming national and civic identity through effective communication policy, civic participation, and culturally sensitive focusing.

Materials and Methods. The study applies an interdisciplinary approach combining cultural studies, sociology, communication science, and public administration. Methods include comparative analysis (Catalonia, Quebec, Finland, Estonia), content analysis of legal acts (Laws of Ukraine No. 2822-IX, No. 2704-VIII), and a structural-functional approach.

Results. Three stages of Ukrainianization are identified: soft (cultural attractiveness), responsible (institutional mechanisms), and solidary (communication and trust). Solidary Ukrainianization is defined as a new humanitarian paradigm based on partnership between the state, communities, and citizens. A three-level communication system – governmental, state-civic, and intra-community – is proposed as a framework for cultural interaction. The study recommends amending Law No. 2822-IX to include historical and cultural summaries in local community Statutes.

Prospects. Future research should focus on developing a model of solidary communication in public governance and a digital platform "Map of Ukraine's National Identity" for integrating local cultural initiatives.

Key words: communication policy, public governance, cultural policy, national identity, culturally sensitive focusing, solidary Ukrainianization.

Постановка проблеми. В сучасних умовах війни та глобальних викликів проблема формування української ідентичності набуває стратегічного значення для державної політики. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» визначає цілісний підхід до утвердження української національної та громадянської ідентичності, який охоплює культурну, освітню, інформаційну та гуманітарну сфери. Ключовим викликом залишається досягнення балансу між захистом національних цінностей й відкритістю до різноманіття [1].

Агресивна інформаційна політика російської федерації протягом десятиріч формувала альтернативну картину світу, в якій українська історія, мова та культура системно принижувалися. Через освітні, медійні та культурні канали по відношенню до українського народу впроваджувався наратив «молодшого брата», що нівелював українську національну гідність, знецінював історичну тяглість державності та руйнував уявлення про власну самодостатність.

Російська пропаганда прагнула не лише знищити українську державність військовими методами, а й асимілювати ідентичність, особливо в східних та південних регіонах України. Вона послідовно вибудовувала модель «спільної історії» та «єдиного культурного простору», у якій українське трактувалося як меншовартісна, провінційна, вторинна складова «великоросійської культури». Наслідком стало поколіннєве засвоєння українцями комплексів залежності, інертності й недовіри до власної культурної сили.

Проте саме ці виклики парадоксальним чином актуалізували джерела національної стійкості, які виявилися сильнішими за пропаганду. Війна оголила справжній потенціал української ідентичності — здатність до самоорганізації, солідарності, культури опору і творення сенсів.

Сучасна соціологія фіксує істотне зростання рівня національної самосвідомості українців. За даними Центру Разумкова (2024 р.), 91% громадян пишуться тим, що є українцями, тоді як у 2015 р. цей показник становив лише 68%. Таке піднесення не є лише реакцією на війну — воно засвідчує структурну зміну в ідентичності, коли національне почуття перетворюється на усвідомлений вибір громадянської належності [2]. Водночас частка тих, хто вважає українську мову своєю рідною, зросла до 78%, що фіксують опитування *Суспільного мовлення* (2024 р.) та *Групи «Рейтинг»* (2025 р.) — порівняно з 52% у середині 2000-х років [3; 4].

Ці тенденції підтверджують, що українська ідентичність набуває громадянського виміру, в якому етнічні, мовні та культурні чинники взаємодоповнюють один одного. Отже, боротьба з російською пропагандою не лише відновлює історичну правду, а й активізує процес внутрішнього самоусвідомлення українців як носіїв спільної культури та відповідальної державності.

Тому державна політика у сфері утвердження національної і громадянської ідентичності має не просто відновлювати історичну правду, а *перетворити культурну пам'ять на стратегічний ресурс державотворення*. Це завдання неможливо виконати без виважених підходів до українізації та дієвої комунікаційної політики, яка імплементує державні цінності до кожної громади і кожного громадянина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика національної та громадянської ідентичності, культурної політики й гуманітарної безпеки активно досліджується у працях сучасних українських та зарубіжних вчених, які формують міждисциплінарне поле на стику культурології, соціології, комунікацій та публічного управління.

Теоретичні засади сучасної культурної політики та державного управління ідентичністю в Україні ґрунтуються, в тому числі, на працях Лариси

Нагорної [13], яка обґрунтовувала ідею регіональної ідентичності як ресурсу діалогічної державності. Цю думку розвивають Наталія Коцур [15], досліджуючи культурну політику прикордонних регіонів, та Лариса Масенко [16], яка аналізує мовну політику як основу культурного самоствердження нації. Ірина Гриневич [14] розглядає культурну політику регіонів у контексті післявоєнного відновлення як соціокомунікаційний інструмент згуртованості громад.

Значний внесок у розвиток сучасної теорії культурної політики зробили Оксана Маруховська-Картунова та Оксана Рабенчук, які у своїй роботі «Культурний менеджмент: аналіз стратегій, політик і практик в Україні та країнах ЄС» [6] порівняли українські та європейські моделі управління культурою. Їхній аналіз актуалізує необхідність регіоналізації культурної політики та розвитку діалогових механізмів участі громад.

У контексті воєнних викликів важливим є дослідження Еви Ольжацкої «Розвиток української культурної політики в контексті російської гібридної агресії проти України» [5], де культура визначається як інструмент інформаційної оборони та складова державної безпеки. У схожому напрямку працює Оксана Чайка, яка аналізує наслідки російського культурного впливу та окреслює потребу в комунікаційній стратегії держави як основі національної єдності [7].

Дослідження Ольги Маруховської-Картунової, Віталія Туренка та Олени Заруцької під назвою «Сучасні соціокультурні зрушення в Україні та їхній вплив на зміцнення національної ідентичності в умовах війни» [8] демонструє, що війна стала каталізатором національної консолідації, активізувавши процеси культурної самоідентифікації та громадянської відповідальності.

Важливе місце у сучасній дискусії займають роботи Світлани Власенко, Лесі Гонюкової та Олега Вербоного [17], які досліджують формування політики національної пам'яті за участю громадських організацій. Їхні висновки підтверджують необхідність інституціоналізації горизонтальних форматів участі громад — таких як ради національної ідентичності при органах влади.

Зарубіжний контекст демонструє, як культурна політика може виступати інструментом стійкості та ідентичності. Зокрема, Гі Роше описує модель міжкультурності (*interculturalisme*) у Квебеку як систему балансу між культурною самобутністю й відкритістю [10]. Анна-Маарія Лехтінен у своїй праці про культурну стійкість у Фінляндії розглядає культуру як ресурс добробуту та сталого розвитку [11]. Реет Вескімеє аналізує досвід Естонії, де цифрова культура стала складником національної ідентичності [12].

Теоретичні підвалини для порівняльного аналізу культурних моделей формує класична праця Бреда Еппса «До постнаціоналізму: наднаціоналізм, мо-

дернізм і Каталонія» [9], у якій каталонський модернізм подається як приклад культурного самозбереження без конфронтації. Цей підхід є надзвичайно релевантним для українського сьогодення.

Методологічну основу участі громад у розробці культурної політики Іспанії забезпечує посібник Фонду *Interarts* (Барселона), який пропонує алгоритми формування консультативно-дорадчих рад як інструментів культурного народовладдя [18].

Таким чином, джерельна база дослідження є міждисциплінарною: вона поєднує культурологію, соціологію, комунікаційні науки та публічне управління. Узагальнення цих підходів дозволяє розглядати *державну політику ідентичності як інтегративний механізм*, що одночасно зміцнює національну безпеку, комунікативну єдність і культурну стійкість суспільства.

Формулювання цілей статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування та практичне осмислення концепції солідарної українзації як сучасної моделі державної політики у сфері формування національної та громадянської ідентичності. Завданням дослідження є визначення ролі комунікаційної політики держави у консолідації суспільства, розроблення трирівневої системи комунікацій (внутрішньовладних, владно-громадських і внутрішньогромадських) у сфері публічного управління, що забезпечує узгодженість культурної політики «зверху» і ініціатив громад «знизу». У роботі також передбачено аналіз міжнародного досвіду культурної інтеграції та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення Закону України № 2822-IX, зокрема в частині інституціоналізації локальної культурної пам'яті через включення історико-культурних довідок до статутів територіальних громад.

Виклад основного матеріалу. Узагальнення сучасних наукових підходів і практик публічного управління показує, що в умовах війни культурна політика має розглядатися не лише як гуманітарна сфера чи складова культурного менеджменту, а як стратегічний інструмент державного управління та комунікаційної політики. Вона формується у полі перетину цінностей, управлінських рішень і публічних комунікацій, стаючи одним із ключових механізмів забезпечення національної єдності й суспільної стійкості. Проведене дослідження засвідчує потребу в новій моделі культурного врядування, здатній не лише відновити національну ідентичність, а й зміцнити довіру між владою і громадянами, довіру всередині суспільства, забезпечуючи ефективну взаємодію «держава — громада — суспільство». Вона стає інструментом *стратегічного державного управління*, який поєднує цінності, комунікацію та суспільну відповідальність.

У цьому контексті сучасну українізацію можна розглядати як еволюційний процес, який проходить три етапи — *м'який, відповідальний і солідарний*. Період «м'якої українізації» (2014–2019 рр.)

формувався навколо концепцій «м'якої сили» (*soft power*) і культурної дипломатії. Його сутність полягала у ненасильницькому культурному поширенні українського простору — через освіту, мистецтво, ЗМІ, повсякденні мовні практики. Цей етап спирався на привабливість української культури як основи інтеграції суспільства. Документальне підґрунтя цього періоду становили Стратегія національно-патріотичного виховання (2015), Державна цільова програма розвитку української культури (2016), Доктрина інформаційної безпеки (2017), а також запровадження мовних квот у медіа [22; 23; 24; 25]. Українська держава тоді діяла передусім *через переконання, а не примус*, розвиваючи українську культуру як засіб м'якого впливу.

Період *відповідальної українізації* розпочався із прийняттям Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019) [25]. Він став етапом *нормативного закріплення гуманітарної політики* — переходу від символічної українізації до правових і адміністративних інструментів. Держава почала виступати не лише культурним промоутером, а й гарантом ідентичності. Відповідальна українізація спиралася на принцип державної зрілості — усвідомлення того, що культурна політика є складовою національної безпеки. Її метою стало системне *утвердження українських цінностей у сфері освіти, публічного управління, медіа, місцевого простору та міжнародної дипломатії*.

Після 2022 року у відповідь на повномасштабну агресію українська культурна політика перейшла у третю фазу — *солідарної українізації*. Вона поєднує гуманістичний зміст попередніх етапів із новими вимогами воєнного часу: стійкістю, взаємною підтримкою, комунікацією між державою та суспільством. Якщо м'яка українізація діяла через культурну привабливість, відповідальна — через нормативність, то солідарна українізація діє через *довіру і співучасть*. Це українізація не «для когось», а «разом із усіма», що передбачає як вертикальні зв'язки всередині влади, так і горизонтальні зв'язки між владою, громадами та громадянами й комунікації всередині громадського середовища.

Солідарна українізація стає *ціннісною парадигмою нової державної політики ідентичності*. Її мета — не лише відтворення культурного простору, а й побудова *суспільства співвідповідальності*, в якому українська ідентичність усвідомлюється як спільне благо. Ключовим інструментом цієї політики є *державна комунікація*, зорієнтована на партнерство з громадами. Вона перетворює владні інституції з трансляторів інформації на учасників діалогу, а громади — з об'єктів політики на суб'єктів культурного творення.

Таким чином, еволюція українізації — від м'якої до солідарної — відображає *глибинну трансформацію української гуманітарної політики*: від

культурної привабливості до культурної зрілості, від державного патерналізму до спільної відповідальності. У широкому сенсі це не лише зміна стратегій, а становлення нової *комунікаційної держави*, у якій культура, освіта і мова стають ключовими інструментами національної безпеки, демократії та суспільної єдності.

В сучасних умовах *солідарна українізація* повинна спиратися на три ключові принципи:

1. *Етична відповідальність держави*. Цей принцип передбачає утвердження української ідентичності не через заборони, а через створення умов для природного зростання престижу української культури, мови, освіти. Йдеться не про контроль, а про підтримку культурних ініціатив, які зміцнюють довіру громад до держави. Як підкреслюють Маруховська-Картунова, Туренко та Заруцька, саме «партнерська участь громад у створенні культурного простору» формує відчуття співвідповідальності за національну єдність [8].

2. *Державна зрілість та стратегічна узгодженість*. Солідарна українізація вимагає політики, в якій *культура, освіта, інформація і комунікації* функціонують як єдина система гуманітарної безпеки. Це означає перехід від фрагментарних ініціатив до стратегічно керованого процесу, узгодженого із Законом України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». Як зазначає Ольжацка, лише цілісна державна стратегія дозволяє культурі виконувати роль «захисного механізму національної ідентичності» в умовах гібридної війни [5].

3. *Комунікаційна взаємодія як основа єдності*. Ключовим механізмом реалізації солідарної українізації є *комунікаційна політика держави*, спрямована на системну роботу з громадами, освітніми інституціями, медіа та культурними спільнотами. Її мета — забезпечити двосторонній рух інформації: не лише передавати державні меседжі, а й формувати канали зворотного зв'язку, через які громади і громадяни можуть впливати на культурну політику. Як підкреслює О. Чайка, у війні за свідомість важливі не лише наративи, а й *механізми участі громад у їх творенні* [7].

Концепт солідарної українізації перегукується з європейськими підходами до культурної інтеграції. Каталонський модернізм, досліджений Еппсом, довів, що збереження мовної ідентичності та національного різноманіття може гармонійно співіснувати з політичною лояльністю та культурною відкритістю [9]. Аналогічно в Україні українізація має ґрунтуватися не на протиставленні, а на *створенні простору культурного лідерства*, в якому українські сенси стають універсальними символами свободи, гідності та креативності. Такий підхід відповідає європейській практиці «*cultural cohesion*» (культурної згуртованості), в межах якої культура перетворюється на спільну мову націй, а не на поле конкуренції.

Солідарна українізація передбачає й *новий тип державної комунікації* — з людиноцентричним фокусом. Це комунікація, яка не пропагує, а пояснює, не нав'язує, а переконує через спільні смисли. Вона покликана зробити присутність держави у культурному просторі *видимою, але не агресивною*, спрямованою на взаєморозуміння. Застосування *культурно-чутливого фокусування* в публічному управлінні допомагає трансформувати адміністративну риторику в мову цінностей, що підтримує громадянський патріотизм та соціальну згуртованість.

Що саме слід розуміти під терміном *культурно-чутливого фокусування* (*culturally sensitive focus*)? Це поняття у сучасній гуманітарній теорії означає аналітичний підхід, що передбачає врахування локальних культурних контекстів, цінностей та символічних кодів під час формування освітніх, управлінських чи політичних стратегій. Як зазначає Джеймс А. Банкс, така перспектива дозволяє подолати асиміляційні тенденції в політиці ідентичності, спрямовуючи державну діяльність на розуміння багатоманітності суспільства як ресурсу, а не загрози [20]. Подібну позицію розвиває Глорія Ледсон-Біллінгс, підкреслюючи, що культурно-чутливий підхід не лише забезпечує інклюзивність, а й створює умови для діалогу між різними соціокультурними групами [21].

У контексті українських реалій поняття «культурно-чутливого фокусування» набуває значення *комунікаційної рамки державної політики*, яка узгоджує єдність національних цінностей із повагою до культурного розмаїття регіонів. Такий підхід дозволяє реалізувати концепцію солідарної українізації як процесу, що поєднує стратегічну мету держави з культурною автономією громад. У цьому сенсі культурно-чутливе фокусування стає механізмом «*солідарної комунікації*» — інструментом, через який держава не нав'язує, а взаємодіє, стимулюючи розвиток національної ідентичності шляхом підтримки локальних культурних практик та діалогу спільнот.

У межах цієї статті запропоновано поєднати концепт культурно-чутливого фокусування з моделлю солідарної українізації, що формує гуманістичний каркас державної політики ідентичності. Ця політика базується на таких складових:

- *культурно-чутливе фокусування* забезпечує розуміння, як враховувати різноманітність культурних практик;
- *солідарна українізація* формує *ціннісну мету* — як розвивати національну ідентичність через партнерство, а не примус;
- *комунікаційна політика держави* визначає *інструмент реалізації* — як донести спільні цінності до кожної громади, кожного громадянина, зберігаючи діалог і довіру.

Таким чином, культурно-чутливе фокусування стає *механізмом узгодження державної і громадської свідомості*, інструментом, що дозволяє бачи-

ти різноманітність не як виклик, а як ресурс державотворення. Застосування цього підходу дозволяє трансформувати вертикальну логіку управління («зверху») у систему партнерської комунікації з громадами («знизу»), де відбувається не лише передача державних наративів, а й співтворення змістів: держава формує стратегічні смисли, а громади — наповнюють їх життям і культурним змістом. Саме у цій взаємодії реалізується сутність солідарної українізації як *нової форми державної зрілості, заснованої на діалозі, довірі та культурній емпатії*.

Таким чином, солідарна українізація є *стратегічною моделлю нової гуманітарної політики України*, що виходить за межі суто етнокультурного підходу. Вона поєднує державну ініціативу, громадську участь та комунікаційне партнерство у спільному завданні — зберегти, відновити й модернізувати українську ідентичність як ресурсу розвитку. Ця модель утверджує культуру не лише як спадщину минулого, а як *інструмент майбутнього*, у якому національна ідея реалізується через державну відповідальність, публічний діалог і довіру.

Досвід різних країн демонструє, що збереження ідентичності в умовах глобалізації потребує *поєднання культурної автономії та державної комунікаційної стратегії*. Класичними прикладами є Каталонія (Іспанія), Квебек (Канада), Естонія та Фінляндія.

Каталонія (Іспанія). Як доводить Бред Еппс у своїй роботі, каталонський модернізм став не лише мистецьким рухом, а *комунікаційною моделлю самозбереження*, у якій мова, архітектура й освіта виступили символами політичної суб'єктності без конфронтації з іспанською державою. Досвід каталонського модернізму (*Modernisme català*) є одним із найвиразніших прикладів культурно-чутливого підходу до збереження ідентичності в межах багатонаціональної держави. Наприкінці XIX — початку XX століття цей рух став *інтелектуальною платформою самоствердження каталонської культури*, яка прагнула не ізолюватися, а вибудувати діалог із загальноіспанським та європейським контекстом. Як зазначає Бред Еппс, *модернізм* був не просто естетичним напрямом, а *культурним проектом модернізації національної ідентичності*, який поєднав гуманістичні ідеї, архітектуру, літературу та освіту з прагненням до автономії сенсів, а не політичної ізоляції [9].

Цей досвід демонструє, що *збереження мови, символів і традицій* може здійснюватися через культурну комунікацію, а не конфронтаційність. Саме тому каталонський модернізм можна розглядати як *ранню форму «відповідальної ідентифікації»*, де культурна політика формувала націю через красу, знання та відкритість. У цьому аспекті каталонський приклад є особливо релевантним для українського контексту, де гуманітарна політика сьогодні прагне до *солідарної українізації через комунікаційне партнерство держави і громад*.

Канада загалом дотримується політики мультикультуралізму, однак Квебек розробив власну концепцію *міжкультурності (interculturalisme)*, що зосереджується на зміцненні франкомовної ідентичності в умовах культурного різноманіття. Як зазначає *Гі Роше*, квебекська модель міжкультурності — це *пошук рівноваги між самобутністю та відкритістю*. Вона не відкидає культурну різницю, але вимагає взаємної адаптації, головним інструментом якої є освіта, культура й публічні медіа [10]. У Квебеку культурна політика спрямована на те, щоб через комунікаційні канали зміцнювати цінності франкомовного суспільства, не порушуючи прав меншин. Така практика близька до української ідеї солідарної українізації, яка прагне поєднати ціннісний стрижень національної культури з культурним плюралізмом територіальних спільнот.

Фінська держава стала одним із піонерів політики культурної стійкості (*cultural resilience*) як чинника національного розвитку. Як підкреслює *Анна-Маарія Лехтінен*, фінська модель трактує культуру як *базовий елемент добробуту і стійкості*, інтегрований у політику освіти, медіа та екологічної свідомості [11]. Фінляндія інвестує не лише у мистецькі ініціативи, а й у комунікаційні платформи для поширення культурних цінностей, забезпечуючи сталий зв'язок між державою, громадами та освітою. Цей підхід показує, що культурна політика може бути не лише сферою мистецтва, а *ключовим напрямом публічного управління*, орієнтованим на довіру, екологічність і соціальну згуртованість. Для України такий досвід особливо цінний у контексті повоєнного відновлення, де культура стає чинником психологічної стійкості та суспільної солідарності.

Естонія є прикладом країни, що інтегрувала національну ідентичність у цифрову політику. Як зазначає *Реет Векімеє*, проект *E-Estonia* є не лише інструментом електронного врядування, а й *моделлю цифрової культурної дипломатії*, у якій громадська участь, ідентичність і комунікація відбуваються у віртуальному просторі. Національні наративи тут закріплюються в інтерфейсах державних сервісів і публічних онлайн-платформах, створюючи *нову форму цифрового громадянства* [12]. Естонський досвід доводить, що технологічні інновації можуть не віддаляти від культури, а навпаки — посилювати ідентичність, формуючи спільний простір цінностей у цифровому вимірі. Для України цей приклад особливо показовий у контексті розвитку *е-врядування*, де цифрова культура може виступати *медіатором національної пам'яті та комунікаційної єдності*.

Ці приклади демонструють, що у XXI столітті національна ідентичність не може бути статичною — вона розвивається у форматі *комунікаційного партнерства між державою, громадянами та глобальним середовищем*. Саме цей підхід забезпечує сталість культурних цінностей у світі, де культурна автономія співіснує з інтеграцією.

Регіональні ідентичності України є не лише історичною спадщиною, а *ресурсом формування громадянської єдності* в межах сучасної держави. Як зазначає *Лариса Нагорна*, українська регіональна структура не руйнує національної ідентичності, а надає їй багатовимірності, вкоріненої у спільному історичному досвіді, локальних традиціях і культурному різноманітті [13]. Такий підхід перегукується з сучасними моделями *«культурно-чутливої політики»*, у межах якої регіональні спільноти розглядаються не як відокремлені одиниці, а як *носії локальних сенсів загальноукраїнської культури*.

Регіони України є не лише адміністративними одиницями, а й *культурними спільнотами зі своїми історичними кодами, міфологією та мовними особливостями*, які можуть слугувати інструментами національної ідентифікації. В межах аналізу різнобарвної національної палітри України на особливу увагу заслуговує *Одеський регіон* — унікальний культурний феномен, що сформувався на перетині різних етнічних, мовних та релігійних традицій.

Упродовж століть Одеса вибудовувала свою ідентичність як *портове місто-медіатор*, відкрите до світу, але водночас глибоко вкорінене в український контекст. Її поліетнічна структура — українці, євреї, греки, болгари, вірмени, росіяни, молдаване — створила своєрідний *«культурний космос»*, в якому мова, гумор, іронія і мистецтво стали засобами виживання та соціальної інтеграції.

Ця «одеська багатоголосість» є не загрозою, а цінністю — *прикладом того, як локальна ідентичність може підсилювати національну, не конкуруючи з нею*. Одеський регіон демонструє, що *мультикультурність може бути моделлю національної згуртованості*, якщо розглядати її як внесок у загальнонаціональний наратив. Як показують сучасні культурологічні дослідження, локальні ініціативи Одеси у сфері культурної дипломатії та міського мистецтва (наприклад, фестивалі *«Black Sea Music Fest»*, *Оксамитовий сезон в Одеської опері*, *Odessa JazzFest*, *Одеський міжнародний кінофестиваль (ОМКФ)*) створюють практики громадянського патріотизму, які базуються на переплетенні культур. Ці практики не протиставляють локальну ідентичність українській, а утверджують її через спільні символи й цінності [14]. Таким чином, Одещина стає прикладом того, як *урбаністичне середовище* може формувати почуття приналежності до держави через механізми культурної комунікації — без примусу, а через взаємоповагу та взаємне визнання.

Буковина — один із найвиразніших прикладів *мирного співіснування культур*. Як зазначає *Наталія Коцур*, регіональна ідентичність Буковини сформувалася на перетині української, румунської, польської, німецької та єврейської традицій, що виховало толерантність і відкритість як головні культурні цінності. У сучасному контексті саме ця модель може стати *основою культурної політики післявоєнної*

відбудови, орієнтованої на діалог і довіру. Сьогодні Чернівці позиціонують себе як «місто діалогу»: тут активно діють ініціативи з культурної дипломатії, зокрема фестиваль *Meridian Czernowitz* та проект «Місто толерантності», спрямований на розвиток інклюзивних практик у мистецтві та освіті. Буковина доводить, що *повага до іншості* — це не слабкість, а сила української модерної культури [15].

Слобожанщина (Харківщина, Сумщина, північ Донбасу) — це простір освітнього та інтелектуального патріотизму. Як наголошує Лариса Масенко, сучасна слобожанська ідентичність має риси раціональності, працелюбства та високої освіченості — ознаки, які традиційно формували «український модерн» у XX столітті [16]. Харків — місто університетів і наукових центрів — перетворився на *символ культурної стійкості*, незважаючи на фронтову близькість. Нові ініціативи, такі як «Культурний фронт Харкова» або волонтерські проекти на базі Харківського літературного музею демонструють, як освіта й культура можуть бути опорою національної ідентичності навіть у кризові періоди. Слобожанський досвід показує: українізація може бути не лише гуманітарною, а й технологічною — через інновації, університети, науку та комунікацію.

Гуцульщина залишається *архетипом української автентики*. Її культурна спадщина — музика, ремесла, сакральна архітектура, традиції громадського самоврядування — стала міжнародним брендом України. Проте, як наголошує Лариса Нагорна, етнографічна унікальність Гуцульщини має розглядатися не як ізольована «екзотика», а як *активний компонент сучасної ідентичності*, що поєднує традиційні й модерні елементи. Сучасна культурна політика на Івано-Франківщині орієнтується на розвиток *екотуризму, ремісничих кластерів та культурних інновацій*, що перетворюють регіон на лабораторію «живої культури». Гуцульська культура в цьому сенсі є *моделлю відповідальної спадковості* — збереження традицій через адаптацію до сучасних соціально-економічних реалій [13].

Як доводить Ірина Гриневич, регіональні культури можуть бути ефективним інструментом державної політики ідентичності лише за умови *діалогу «центр — регіони»*, коли місцева культура не сприймається як периферійна, а визнається партнером у творенні загальнонаціонального культурного простору.

Регіональні ідентичності України — це не розділові лінії, а мережа сенсів, що зміцнює національну єдність через різноманіття [14]. Їхня взаємодія з політикою солідарної українізації формує основу *культурно-чутливої державності*, яка не лише об'єднує, а й надихає. Разом вони формують національну мозаїку, у якій різноманітність не суперечить єдності. Для державної політики це означає потребу розроблення *регіональних стратегій ідентичності*, що реалізують принципи Закону № 2822-IX «знизу догори».

Солідарна українізація передбачає не лише утвердження державної ідентичності «зверху», а й *формування культурного партнерства «знизу»* — шляхом реального залучення громад до розроблення та впровадження політики ідентичності. Відповідно до Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», одним із ключових механізмів реалізації цієї ідентичності є *створення консультативно-дорадчих органів при органах місцевого самоврядування*, які забезпечують взаємодію між державними інституціями, громадянським суспільством і освітньо-культурними спільнотами [1].

Як зазначає Олена Маруховська-Картунова, ефективна культурна політика в умовах європейської інтеграції можлива лише за умови розвитку *місцевих управлінських мереж*, які реалізують державну стратегію через діалогові форми участі громад [6]. Такі ради можуть виступати не як формальні структури, а як *платформи аналітичного та комунікаційного обміну*, що поєднують регіональні ініціативи, освіту, культурні установи й місцеві медіа у спільну систему культурного управління.

Дослідники Власенко, Гонюкова, Вербовий та Шкабко підкреслюють, що участь громадських організацій у формуванні політики національної пам'яті в Україні стала *ключовим чинником у побудові європейського типу культурного врядування*, де суспільство не лише реагує на політичні рішення, а й співавторствує в їхній розробці [6]. Аналогічні процеси відбуваються у громадах, які створюють *ради або форуми з питань ідентичності*, що координують культурно-просвітницькі ініціативи, локальні медійні кампанії, патріотичне виховання молоді.

Європейська практика підтверджує ефективність таких горизонтальних форматів. Зокрема, *Фонд Interarts (Барселона)* у своєму *Посібнику з участі громадян у розробці місцевої культурної політики* довів, що громадські культурні ради, сформовані на місцевому рівні, здатні не лише підвищити довіру до влади, а й *створити середовище «спільного володіння» політикою культури*, де громада виступає партнером, а не підлеглою стороною [19]. Український контекст демонструє поступове наближення до цієї моделі через реалізацію місцевих програм культурної стійкості, які закладають основу для *рад національної ідентичності як комунікаційного мосту між громадою і державою*.

Формування таких рад можна розглядати як *інституційну реалізацію принципу культурного народовладдя* — горизонтального механізму взаємодії, який поєднує цінності відповідальної українізації з практиками участі. Їхня діяльність забезпечує синергію державної стратегії ідентичності з локальними ініціативами, створюючи *єдину комунікативну тканину культурної державності*, що зміцнює довіру, патріотизм і єдність у громадах.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Еволюція української гуманітарної політики свідчить, що процес українізації в Українській державі пройшов кілька етапів концептуального розвитку — *від м'якої до відповідальної, а нині — до солідарної українізації*.

Концепція солідарної українізації окреслює етап переходу політики національної ідентичності до системного культурно-комунікаційного управління. Її сутність полягає у переході від декларативного утвердження та одностороннього державного впливу до *взаємодії, де ідентичність постає результатом співтворення та діалогу*, а не інституційного примусу.

У структурі публічного управління солідарна українізація ґрунтується на *трьох рівнях комунікацій*, які забезпечують єдність державної гуманітарної політики: *внутрішньовладні*, що узгоджують дії органів влади та формують єдину стратегічну рамку; *владно-громадські*, які реалізують принцип «ідентичність через участь» і сприяють довірі через постійний діалог із суспільством; *внутрішньогромадські*, що підтримують локальні культурні традиції та інтегрують регіональну самобутність у спільний український наратив.

Ця трирівнева система комунікацій формує *інституційну основу солідарної українізації*, де культура стає не лише гуманітарною, а й управлінською категорією — механізмом консолідації суспільства.

Розглянута у статті концепція *солідарної українізації* дозволяє по-новому осмислити державну політику національної ідентичності як простір взаємної відповідальності та співтворення між державою, громадами та громадянами. Якщо попередня модель відповідальної українізації акцентувала увагу на зрілості державних інститутів та їхній гуманітарній місії, то солідарна українізація переносить центр ваги на *комунікацію та довіру* як основу суспільної консолідації. Її реалізація можлива лише за умови скоординованих комунікацій на усіх трьох рівнях.

Ця система комунікацій формує інституційну основу солідарної українізації, дозволяючи державі «*тримати руку на пульсі*» суспільних процесів, фокусуючись не лише на централізованих стратегіях, а й на реальних потребах громад. Вона здатна забезпечити постійний обмін інформацією між різними рівнями управління, сприяючи оперативному

виявленню культурних, освітніх та комунікаційних викликів, що потребують нормативного або програмного реагування.

Дослідження підтвердило, що успішна реалізація концепції солідарної українізації можлива лише за умови системного поєднання державної комунікаційної політики та локальних ініціатив громад. Кожна українська громада є унікальною своєю історією, особистостями, культурними та архітектурними особливостями, які формують багатопарову мозаїку національної ідентичності. Саме це різноманіття становить ресурс державної стійкості — воно не потребує уніфікації, а лише осмислення і впровадження в єдину комунікаційну рамку гуманітарної політики. У контексті сучасної державної стратегії культурного розвитку важливо, щоб громади не лише зберігали свою спадщину, а й усвідомлювали її як частину загальноукраїнського культурного простору.

Одним із практичних напрямів подальшої реалізації є включення *історико-культурних довідок до оновлених або новостворених Статутів територіальних громад*, які мають бути ухвалені до кінця 2026 року. Такі довідки можуть стати своєрідним «*паспортом ідентичності громади*», що зафіксує її історичну спадщину, знакові події, видатних постатей, архітектурні домінанти та культурні традиції. Це не лише зміцнить локальну самосвідомість, а й створить основу для інтеграції локальних ідентичностей у державну політику культурної пам'яті. Такі інструменти слугуватимуть практичним втіленням принципів «ідентичність через участь» і «державна через громаду», передбачених Законом України № 2822-IX «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності».

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на розроблення моделі солідарної комунікації у публічному управлінні, оцінку її ефективності в регіонах та створення національної цифрової платформи «Карта національної ідентичності України». Запропонована концепція може слугувати методологічною основою для удосконалення державної культурної політики, розвитку локальних програм пам'яті та міжнародних комунікаційних ініціатив, спрямованих на утвердження української ідентичності у світі.

Література

1. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України № 2822-IX від 21 вересня 2023 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 45. Ст. 482. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2822-20#Text> (дата звернення: 25.12.2025).
2. Центр Разумкова. Ідентичність громадян України: тенденції змін (червень 2024 р.). *Разумков центр*. 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/identychnist-gromadian-ukrainy-tendentsii-zmin-cherven-2024r> (дата звернення: 25.12.2025).

3. Суспільне мовлення. 78% українців вважають українську рідною мовою (дата звернення: 25.12.2025) опитування (2024 р.). *Суспільне Культура*. 2024. URL: <https://suspilne.media/culture/797985-ci-e-ukrainska-vasou-ridnou-movou-tak-vvazae-78-gromadan-opituvanna> (дата звернення: 25.12.2025).
4. Група «Рейтинг». Понад 60% українців спілкуються вдома державною мовою — опитування (2025 р.). *Detector Media*. 2025. URL: <https://detector.media/infospace/article/243599/2025-08-24-ponad-60-opytanykh-ukraintsiv-spilkuyutsya-vdoma-derzhavnoyu-movoyu-opytuvannya-grupy-reyting> (дата звернення: 25.12.2025).
5. Ольжацка Е. Розвиток української культурної політики в контексті російської гібридної агресії проти України. *International Journal of Cultural Policy*. 2024. Vol. 30, No. 2. DOI: 10.1080/10286632.2023.2187053. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10286632.2023.2187053> (дата звернення: 25.12.2025).
6. Маруховська-Картунова О., Рабенчук О. Культурний менеджмент: аналіз стратегій, політик і практик в Україні та країнах ЄС. *Multidisciplinary Scientific Journal (MSJ)*. 2024. № 2(18). URL: <https://www.malque.pub/ojs/index.php/msj/article/view/2016> (дата звернення: 25.12.2025).
7. Чайка О. Вплив російського культурного придушення на українську національну єдність. *ResearchGate*. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/388156084_The_impact_of_Russian_cultural_suppression_on_Ukrainian_national_unity (дата звернення: 25.12.2025).
8. Маруховська-Картунова О., Туренко В., Заруцька О. Сучасні соціокультурні зрушення в Україні та їхній вплив на зміцнення національної ідентичності в умовах війни. *Dialnet*. 2025. URL: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=9872519> (дата звернення: 25.12.2025).
9. Еппс Бред (Epps, Brad). До постнаціоналізму: наднаціоналізм, модернізм і Каталонія. *ResearchGate*. 2003. URL: https://www.researchgate.net/publication/28212861_Before_Postnationalism_Supernationalism_Modernisme_and_Catalonia (дата звернення: 25.12.2025).
10. Guy Rocher. L'interculturalisme comme modèle québécois de gestion de la diversité. *Sociologie et sociétés*. 2016. Vol. 48(1). DOI: 10.7202/1036627ar. URL: <https://www.erudit.org/fr/revues/socsoc/2016-v48-n1-socsoc02848/1036627ar.pdf> (дата звернення: 25.12.2025).
11. Lehtinen A.-M. Resilience and Culture in Finnish Policy-Making: Linking Wellbeing and Sustainability. *Nordic Journal of Cultural Policy*. 2021. Vol. 24(2). URL: <https://journals.hioa.no/index.php/njcp/article/view/9810> (дата звернення: 25.12.2025).
12. Veskimäe R. Digital Governance and National Identity: The Case of Estonia's e-Residency. *Baltic Journal of Political Science*. 2023. № 12. URL: <https://bjps.lu.lv/ojs/index.php/bjps/article/view/521> (дата звернення: 25.12.2025).
13. Нагорна Л. *Регіональна ідентичність: український контекст*. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. 328 с.
14. Гриневич І. Культурна політика регіонів у контексті післявоєнного відновлення: соціокомунікаційний аспект. *Зб. наук. пр. методол. семінару ЛНУ ім. Т. Шевченка*. Полтава, 2025. С. 63–69.
15. Коцур Н. Культурна політика прикордонних регіонів України: досвід Буковини. *Культурологічні студії*. 2022. № 1(19). С. 47–56. URL: <https://ks.wunu.edu.ua/index.php/ks/article/view/83> (дата звернення: 25.12.2025).
16. Масенко Л. Мовна політика та культурна ідентичність у сучасній Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2023. № 3. С. 25–39.
17. Власенко С., Гонюкова Л., Вербовий О., Шкабко С. Формування державної політики щодо національної пам'яті в Україні за участю організацій громадянського суспільства. *Мультидисциплінарні огляди*. 2024. 8. DOI: <https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe052>
18. Pascual i Ruiz J., Dragojević S. *Guide to Citizen Participation in Local Cultural Policy Development for European Cities*. Interarts Foundation (Barcelona), ECUMEST Association (Bucharest), European Cultural Foundation (Amsterdam). — 2007. 116 с. URL: https://www.ecumest.ro/pdf/Guide_to_Citizen_Participation_EN_web.pdf (дата звернення: 25.12.2025).
19. Валевський О., Валевська І. Стратегічні засади культурної політики України в контексті курсу на європейську інтеграцію. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2024. № 158. DOI: 10.17721/apmv.2024.158.1.17-25
20. Banks J. A. *An Introduction to Multicultural Education*. Boston: Allyn & Bacon, 2002. 240 p. URL: <https://www.pearsonhighered.com/assets/preface/0/1/3/4/0134800362.pdf> (дата звернення: 25.12.2025).
21. Ladson-Billings G. Culturally Relevant Pedagogy 2.0: A.k.a the Remix. *Harvard Educational Review*. 2014. Vol. 84(1). P. 74–84.
22. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки : Указ Президента України від 13 жовтня 2015 р. № 580/2015. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580/2015#Text> (дата звернення: 25.12.2025)
23. Про затвердження Державної цільової програми розвитку української культури на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2016 р. № 99. *Урядовий кур'єр*. 2016. № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2016-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 25.12.2025).
24. Доктрина інформаційної безпеки України : Указ Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47/2017. *Офіційний вісник Президента України*. 2017. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text> (дата звернення: 25.12.2025).

25. Про внесення змін до деяких законів України щодо частки музичних творів державною мовою в програмах телерадіоорганізацій (мовні квоти) : Закон України № 1421-VIII від 16 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1421-19#Text> (дата звернення: 25.12.2025).

References

1. Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti: Zakon Ukrainy № 2822-IX vid 21 veresnia 2023 r. (2023) Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, no. 45, art. 482. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2822-20#Text>
2. Razumkov Centre (2024) *Identychnist hromadian Ukrainy: tendentsii zmin (cherven 2024 r.)*. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/identychnist-gromadian-ukrainy-tendentsii-zmin-cherven-2024r>
3. Suspilne Kultura (2024) *78% ukraintsiiv vvazhaiut ukrainsku ridnoiu movoiu — opytuvannia*. URL: <https://suspilne.media/culture/797985-ci-e-ukrainska-vasou-ridnou-movou-tak-vvazae-78-gromadan-opituvanna>
4. Hrupa “Reitynh” (2025) *Ponad 60% ukraintsiiv spilkuitsia vdoma derzhavnoiu movoiu — opytuvannia. Detector Media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/243599/2025-08-24-ponad-60-opytanykh-ukraintsiiv-spilkuysya-vdoma-derzhavnoiu-movoiu-opytuvannya-grupy-reityng>
5. Olzacka, E. (2024) The Development of Ukrainian Cultural Policy in the Context of Russian Hybrid Aggression Against Ukraine. *International Journal of Cultural Policy*, 30(2). DOI: 10.1080/10286632.2023.2187053. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10286632.2023.2187053>
6. Marukhovska-Kartunova, O. and Rabenchuk, O. (2024) Kulturnyi menedzhment: analiz stratehii, polityk i praktyk v Ukraini ta krainakh Ye S. *Multidisciplinary Scientific Journal (MSJ)*, 2(18). URL: <https://www.malque.pub/ojs/index.php/msj/article/view/2016>
7. Chaika, O. (2024) Vplyv rosiiskoho kulturnoho prydushennia na ukrainsku natsionalnu yednist. *ResearchGate*. URL: https://www.researchgate.net/publication/388156084_The_impact_of_Russian_cultural_suppression_on_Ukrainian_national_unity
8. Marukhovska-Kartunova, O., Turenko, V. and Zarutska, O. (2025) Socio-Cultural Transformations in Ukraine and Their Impact on National Identity during the War. *Dialnet*. URL: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=9872519>
9. Epps, B. (2003) Before Postnationalism: Supernationalism, Modernisme, and Catalonia. *ResearchGate*. URL: https://www.researchgate.net/publication/28212861_Before_Postnationalism_Supernationalism_Modernisme_and_Catalonia
10. Rocher, G. (2016) L’interculturalisme comme modèle québécois de gestion de la diversité. *Sociologie et sociétés*, 48(1). DOI: 10.7202/1036627ar. URL: <https://www.erudit.org/fr/revues/socsoc/2016-v48-n1-socsoc02848/1036627ar.pdf>
11. Lehtinen, A.-M. (2021) Resilience and Culture in Finnish Policy-Making: Linking Wellbeing and Sustainability. *Nordic Journal of Cultural Policy*, 24(2). Available at: <https://journals.hioa.no/index.php/njcp/article/view/9810>
12. Veskimäe, R. (2023) Digital Governance and National Identity: The Case of Estonia’s e-Residency. *Baltic Journal of Political Science*, no. 12. URL: <https://bjps.lu.lv/ojs/index.php/bjps/article/view/521>
13. Nahorna, L. (2011) *Rehionalna identychnist: ukrainskyi kontekst*. Kyiv: IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy.
14. Hrynevych, I. (2025) Kulturalna polityka rehioniv u konteksti pisliavoiennoho vidnovlennia: sotsiokomunikatsiinyi aspekt. In: *Zbirnyk naukovykh prats metodolohichnogo seminaru LNU im. T. Shevchenka*. Poltava, pp. 63–69.
15. Kotsur, N. (2022) Kulturalna polityka prykordonnykh rehioniv Ukrainy: dosvid Bukovyny. *Kulturolohichni studii*, 1(19), pp. 47–56. URL: <https://ks.wunu.edu.ua/index.php/ks/article/view/83>
16. Masenko, L. (2023) Movna polityka ta kulturna identychnist u suchasni Ukraini. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, no. 3, pp. 25–39.
17. Vlasenko, S., Honiukova, L., Verbovyi, O. and Shkabko, S. (2024) Formuvannia derzhavnoi polityky shcho do natsionalnoi pam’iati v Ukraini za uchastiu orhanizatsii hromadianskoho suspilstva. *Multidisciplinary Reviews*, 8. DOI: 10.31893/multirev.2024spe052
18. Pascual i Ruiz, J. and Dragojević, S. (2007) *Guide to Citizen Participation in Local Cultural Policy Development for European Cities*. Barcelona–Bucharest–Amsterdam: Interarts Foundation, ECUMEST Association, European Cultural Foundation. URL: https://www.ecumest.ro/pdf/Guide_to_Citizen_Participation_EN_web.pdf
19. Valevskyi, O. and Valevska, I. (2024) Stratehichni zasady kulturnoi polityky Ukrainy v konteksti kursu na yevropeisku intehtatsiiu. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, no. 158, pp. 17–25. DOI: 10.17721/apmv.2024.158.1.17-25
20. Banks, J. A. (2002) *An Introduction to Multicultural Education*. Boston: Allyn & Bacon. URL: <https://www.pearson-highered.com/assets/preface/0/1/3/4/0134800362.pdf>
21. Ladson-Billings, G. (2014) Culturally Relevant Pedagogy 2.0: Aka the Remix. *Harvard Educational Review*, 84(1), pp. 74–84.
22. Stratehiia natsionalno-patriotichnogo vykhovannia ditei ta molodi na 2016–2020 roky (2015) *Ukaz Prezidenta Ukrainy № 580/2015 vid 13 zhovtnia 2015 r.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580/2015#Text>

23. Derzhavna tsilova prohrama rozvytku ukrainskoi kultury na period do 2020 roku (2016) *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 99 vid 1 liutoho 2016 r.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2016-%D0%BF#Text>

24. Doktryna informatsiinoi bezpeky Ukrainy (2017) *Ukaz Prezidenta Ukrainy № 47/2017 vid 25 liutoho 2017 r.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text>

25. Zakon Ukrainy № 1421-VIII vid 16 chervnia 2016 r. *Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakoniv Ukrainy shchodo chastky muzychnykh tvoriv derzhavnoiu movoiu u prohramakh orhanizatsii movlennia (movni kvoty). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1421-19#Text>

Стаття надійшла до редакції 31.12.2025